



ЦЕНТР ПРАВ ЛЮДИНИ

ДЕПОРТАЦІЯ МІСЦЬ НЕСВОБОДИ З ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Аналітична записка

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

Вступ	3
Резюме дослідження	5
Загальний опис ситуації в місцях несвободи	7
Місця обмеження (позбавлення) волі	13
Заклади, відповідальні за піклування про дітей	17



ВСТУП

24 лютого 2022 року почалася широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України. Проте, вивезення Росією місць несвободи¹, зокрема дитячих закладів, розпочалося значно раніше — на тимчасово окупованих територіях Криму і Донецької та Луганської областей ця кампанія стартувала ще у 2014 році². Активізувалася процедура за кілька днів до повномасштабного вторгнення: вже 18 лютого 2022 року йшла «евакуація» з територій, окупованих до повномасштабного вторгнення, а однією з категорій закладів, які вивозили найперше, стали дитячі установи³.

Згодом, із просуванням російського наступу та захопленням територій, на яких встановлювалася окупаційна влада, стали з'являтися повідомлення про примусове переміщення та депортацію людей із цих територій. Новини про вивезення місць несвободи з окупованих територій активізувалися з початком українського наступу, коли російська сторона зрозуміла, що може не втримати окуповану територію. Найкраще це можна простежити на прикладі закладів Херсонської області, яка була окупована в перші дні після 24 лютого 2022 року і частина якої, включаючи обласний центр — місто Херсон, на момент підготовки цього звіту звільнена.

Мета цього звіту — на основі інформації про події, що відбувалися та продовжують відбуватися на тимчасово окупованих територіях України, простежити методи та заходи, що їх застосовує російська сторона для примусового переміщення та депортації захищених осіб, що перебувають у місцях несвободи.

1 Тут і нижче під поняттям «місце несвободи» ми розумітимемо місце (державне чи приватне), де особа утримується (поміщається та вибуває), або може утримуватись за наказом будь-якого судового, адміністративного чи іншого органу або за його вказівкою, з його відома чи мовчазної згоди (офіційні та неофіційні місця тримання) під вартою, в ув'язненні або під опікою, яке ця особа не має права залишити з власної волі або не має можливості реалізувати цю волю (за фізичним або матеріальним станом). Джерело: Місця несвободи в Україні / Харківський інститут соціальних досліджень, Координатор Проектів ОБСЄ в Україні, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, 2013:

<https://khisr.kharkov.ua/mistsia-nesvobody-v-ukraini-vydannia-druhe-dopovnene/>

2 Fedosiuk T. The Stolen Children: How Russia Attempts To Kidnap Ukraine's Future / International Centre for Defence and Security, February 2023: <https://icds.ee/en/the-stolen-children-how-russia-attempts-to-kidnap-ukraines-future/>

3 Как в Ростовской области приняли детей-сирот из ЛНР и ДНР / Ямал Медиа, 22.02.2022: <https://yamal-media.ru/narrative/my-edem-na-ekskursiju-kak-evakuirujut-detej-sirot-iz-luganska-i-donetska>

В рамках звіту, зокрема, розглядаються напрямки переміщення, заяви та політики окупаційних адміністрацій та влади РФ щодо вивезення місць несвободи, в яких утримуються як дорослі, так і діти.

В межах цього звіту установами, що підпадають під категорію **місць не-свободи**, вважатимуться слідчі ізолятори, виправні колонії, виховні колонії, лікувальні заклади та будинки дитини при виправних колоніях, лікувальні заклади при СІЗО, спеціалізовані лікувальні заклади, ізолятори тимчасового тримання, дитячі будинки, загальноосвітні школи-інтернати всіх типів і форм власності, загальноосвітні школи соціальної реабілітації, професійні училища соціальної реабілітації, будинки дитини, психіатричні (психоневрологічні) лікарні, дитячі будинки-інтернати; будинки-інтернати для людей похилого віку та осіб із інвалідністю; геріатричні пансіонати; психоневрологічні інтернати; притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей.

Аналітичний звіт охоплює період від початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року до 17 квітня 2023 року.

Даний аналітичний звіт ґрунтується на інформації, зібраній як із відкритих джерел, так і внаслідок документування свідчень осіб, які постраждали або ж стали свідками злочину депортації та примусового переміщення, зокрема керівників та працівників, а також підопічних місць несвободи, а також на аналізі повідомлень органів державної влади РФ та окупаційних адміністрацій щодо вивезення та розміщення осіб із місць несвободи, примусово переміщених на інші окуповані території України чи депортованих до РФ.

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Враховуючи кількість лише відомих випадків примусового переміщення та депортації місць несвободи з окупованих територій України після початку повномасштабного вторгнення, можна зробити висновок про наявність цілеспрямованої політики РФ щодо вчинення злочину примусового переміщення та депортації.
2. Місця несвободи стали ціллю РФ з огляду на їхню природу й особливості функціонування – обмеження людей, які в них утримуються, у пересуванні та вільному виборі. Цю категорію осіб набагато простіше без отримання згоди вивезти із законного місця перебування. Цьому також сприяла політика російських військ та окупаційної влади щодо відмови відкриття гуманітарних коридорів для евакуації таких закладів, а також обмеження надходження гуманітарної допомоги з боку України. Місця несвободи ставили в залежність лише від окупаційної влади.
3. Про наявність наміру та систематичність цих заходів свідчить також підготовка закладів на території РФ для розміщення таких осіб, як у випадку зі звільненням колоній в окремих областях РФ для переміщення туди ув'язнених з окупованих територій України. Про підготовку та проведення примусового переміщення і депортації дитячих закладів окупаційна влада та влада РФ неодноразово заявляла прямо, а факти перебування дітей зі спеціалізованих установ окупованих територій в Криму та РФ оприлюднювали у відкритих джерелах. Більше того, на державному рівні відкрито заявляється, що таких дітей надалі заохочують передавати в російські сім'ї. Найбільше занепокоєння викликає вивезення малолітніх підопічних, адже це завдає чималої шкоди їхньому розвитку, а вони не усвідомлюють злочину, який вчиняється щодо них: Росія позбавляє їх можливості рости та розвиватися у рідному середовищі, з можливістю повернення до рідних, забираючи їхню національну ідентичність.
4. Можна стверджувати про наявність ознак злочину примусового переміщення та депортації захищених осіб, що перебувають в місцях несвободи, з тимчасово окупованих територій України. Враховуючи рівень підготовки, цілеспрямованість таких дій, озвучені позиції керівництва РФ та окупаційних адміністрацій, а також облаштування інфраструктури на територіях, окупованих до 24 лютого 2022 року та на території РФ, можна говорити про масштабність та систематичність такого переміщення та депортації. Зокрема, за наявною інформацією, з окупованої території Херсонської області були вивезені ув'язнені щонайменше чотирьох ви-

правних колоній: це Голопристанська виправна колонія № 7, Дар'ївська виправна колонія № 10, Херсонська виправна колонія № 61 та Північна виправна колонія № 90. Також наявна інформація про вивезення через Херсонську область (спочатку до Голопристанської виправної колонії № 7) ув'язнених зі Снігурівської виправної колонії № 5 Миколаївської області. Ймовірна кількість депортованих ув'язнених становить від 2000 до понад 3500 осіб.

5. В контексті переміщення дитячих закладів такі дії РФ мають ознаки злочину геноциду в частині передавання дітей із однієї національної групи в іншу. За наявною інформацією, з окупованих територій Херсонської області були вивезені діти з Новопетрівської спеціальної школи, Олешківського дитячого будинку-інтернату та Херсонського обласного будинку дитини.

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС СИТУАЦІЇ ІЗ МІСЦЯМИ НЕСВОБОДИ



ukranews.com

Місця несвободи стали для окупаційної влади РФ водночас і легкою мішенню, і однією з основних цілей. «Евакуація», зокрема дитячих закладів, розпочалася ще до початку повномасштабного вторгнення, без жодної законної підстави для такого переміщення, з територій, які були окуповані до 24 лютого 2022 року. Під час захоплення нових територій цей підхід застосовували до закладів, які українська сторона не встигла евакуювати до російського наступу. Наприклад, Херсонську область було окуповано дуже швидко, у перші дні повномасштабного вторгнення, тому провести евакуацію заздалегідь не встигли. При цьому можливості провести евакуацію після захоплення території російська сторона не давала⁴.

4 Росія продовжує блокувати евакуацію жителів Херсонської і Запорізької областей — Верещук / Суспільне Новини, 10.06.2022 <https://suspilne.media/248687-rosia-prodovzue-blokuvati-evakuaciju-ziteliv-hersonskoi-i-zaporizkoi-oblastej-veresuk/>

Загалом можна прослідкувати спільну тактику для всіх видів закладів: встановлювали контакт із керівництвом та персоналом установ, пропонували допомогу із забезпеченням, альтернативи якій часто не було (в Херсонській області, зокрема, жодного разу не відкрили гуманітарний коридор та не пропустили гуманітарну допомогу з боку України). У разі відмови персоналу співпрацювати з окупаційною владою, російська сторона призначала нове керівництво, яке виконувало всі вказівки військових та окупаційної влади, навіть якщо вони суперечать інтересам підопічних.

Наприклад, окупаційна влада «звільнила» директора Каховського геріатричного пансіонату Херсонської облради Віталія Бадризова, висунувши йому декілька обвинувачень, а згодом призначила нову «керівницю»⁵. Після цього пацієнтів пансіонату було переміщено, а на території цього закладу окупанти розмістили свій особовий склад⁶.

Особливість місць несвободи саме в тому, що особи, які в них утримуються, **обмежені в пересуванні**, або через відбування покарання, або через стан здоров'я чи статус неповнолітніх, які перебувають під опікою. Через це вони обмежені у вільному виборі, а згода дітей взагалі не має юридичної сили. Саме ці фактори активно використала російська сторона для масового вивезення цілих установ або окремих їхніх підопічних. Тим, кого тримали в таких місцях, не давали вибору, а в разі спротиву російській стороні було набагато легше застосовувати важелі впливу, ніж до захищених осіб на окупованих територіях, що проживають у власних домівках. Тому РФ на окупованих територіях Херсонської області зосередилася саме на місцях несвободи в контексті примусового переміщення та депортації захищених осіб.

Наразі важко оцінити кількість громадян України, яких перемістили із місць несвободи на окупованій території Херсонської області до іншої окупованої території України або депортували на територію РФ. Насамперед через відсутність доступу до окупованих територій і неможливість оцінити, скільки людей, що їх тримали в місцях несвободи на тимчасово окупованих територіях, залишаються на цих територіях чи були передані родичам (якщо йдеться про дитячі заклади, психоневрологічні інтернати для дорослих, геріатричні пансіонати тощо). Так само немає точних даних щодо кількості осіб, вивезених із пенітенціарних закладів Херсонської області до території РФ.

5 На Херсонщині окупаційна влада призначила нову «керівницю» Каховського геріатричного пансіонату / Суспільне Новини, 09.06.2022: <https://suspilne.media/248588-na-hersonsini-okupacijna-vlada-naznacila-novu-kerivnicu-kahovskogo-geriatricnogo-pansionatu/>

6 Оперативна інформація Генштабу ЗСУ станом на вечір 07.11.2022 щодо російського вторгнення / Донецька обласна державна адміністрація, 07.11.2022: <https://dn.gov.ua/news/operativna-informaciya-stanom-na-1800-07112022-shchodo-rosijskogo-vtorgnennya>

Станом на 1 лютого 2022 року розміщувалось на території

Донецької області, підконтрольній Уряду України	Запорізької області	Луганської області	Миколаївської області	Херсонської області
5	11	1	6	4
установ виконання покарань, в яких тримали	установ виконання покарань, в яких тримали	установа виконання покарань, в якій тримали	установ виконання покарань, в яких тримали	установи виконання покарань, в яких тримали
2466	3182	310	2011	2107
осіб	осіб	осіб	осіб	осіб

Частину засуджених та осіб, взятих під варту, евакуювали до окупації територій, на яких розташовані дані заклади. Загалом було евакуйовано 4123 особи із закладів Донецької, Запорізької, Миколаївської, Харківської та Херсонської областей⁷.

За інформацією Міністерства юстиції України, внаслідок швидкої окупації деяких територій на них залишалось 11 установ і майже 3 тисячі тюремного населення, а після деокупації території виявилось, що з установ вивезли близько 2000 засуджених⁸.

Станом на 1 березня 2023 року на тимчасово окупованій території залишалися 7 установ виконання покарань, евакуація з яких не проводилася:

- Донецька область: «Маріупольський слідчий ізолятор» (347 осіб); «Приазовська виправна колонія (№ 107)» (105 осіб)⁹;
- Луганська область: «Старобільський слідчий ізолятор» (310 осіб)¹⁰;
- Херсонська область: «Голопристанська виправна колонія (№ 7)»;
- Запорізька область: «Веселівський виправний центр (№ 8)» (154 особи), «Приморська виправна колонія (№ 145)» (21 особа), «Мелітопольська установа виконання покарань (№ 144)» (95 осіб)¹¹.

7 Згідно з відповіддю Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України № 3/1-115-23/105 від 06.04.2023 на запит Центру прав людини ZMINA.

8 Олена Висоцька, заступниця міністра юстиції / Укрінформ, 03.03.2023: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3677438-olena-visocka-zastupnica-ministra-usticii.html>

9 Згідно з відповіддю Південно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України № 13.1-2295/хл-23 від 10.04.2023 на запит Центру прав людини ZMINA.

10 Згідно з відповіддю Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України № 3/1-115-23/105 від 06.04.2023 на запит Центру прав людини ZMINA.

11 Згідно з відповіддю Південно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України № 13.1-2436/хл-23 від 14.04.2023 на запит Центру прав людини ZMINA.

Відповідно, на тимчасово окупованих територіях України перебуває не менше 1032 осіб в установах виконання покарань.

За підрахунками російської громадської організації «Русь сидящая», всього росіяни вивезли з окупованих територій України із початку повномасштабного вторгнення приблизно 5000 ув'язнених (дане число охоплює 2500 осіб з Херсонської області, пацієнтів психоневрологічного інтернату та осіб, вивезених із Чорнухинської виправної колонії Луганської області та Оленівки¹² Донецької області)¹³. Ця цифра не включає підопічних дитячих закладів.

Щодо місць несвободи, які не є місцями відбування покарання, наявна така інформація.

Нині на тимчасово окупованій території Запорізької області розташовані 4 інтернатні установи, в яких за останніми даними в умовах цілодобового перебування (проживання) фактично отримували соціальну послугу стаціонарного догляду 1013 осіб, а саме в:

- комунальній установі «Бердянський геріатричний пансіонат» Запорізької обласної ради (на 01.05.2022) – 244 особи;
- комунальній установі «Михайлівський психоневрологічний інтернат» Запорізької обласної ради (на 01.08.2022) – 259 осіб;
- комунальній установі «Преславський психоневрологічний інтернат» Запорізької обласної ради (на 01.09.2022) – 319 осіб;
- комунальній установі «Орловський психоневрологічний інтернат» Запорізької обласної ради (на 01.09.2022) – 191 особа.

Інформація про примусове переміщення чи депортацію осіб з даних закладів відсутня¹⁴.

Станом на 12 квітня 2023 року всі місця несвободи Луганської області, окрім тих, які були релоковані, перебувають на тимчасово окупованій території, а саме:

- Теплівський обласний психоневрологічний інтернат (109 осіб);
- Дмитрівський обласний психоневрологічний інтернат (276 осіб);
- Новоастраханський обласний психоневрологічний інтернат (73 особи);

12 Волноваська колонія № 120 (Донецька область), що розташована на тимчасово окупованій території з 2014 року; використовується окупаційною владою як незаконне місце несвободи.

13 Ольга Романова — о том, зачем Россия вывезла украинских заключенных с оккупированных территорий / Настоящее Время, 01.12.2022: <https://www.currenttime.tv/a/32156850.html>

14 Згідно з відповіддю Департаменту соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації № 015-ІнЗ-23 від 05.04.2023 на запит Центру прав людини ZMINA.

- Старобільський обласний психоневрологічний інтернат (167 осіб);
- Троїцький обласний будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів (31 особа);
- Білокуракінський обласний будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів (45 осіб);
- КУ «Кремінський обласний будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів» (71 особа);
- Сватівський обласний будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів (67 осіб).

У закладах на окупованій території Луганської області, відповідно, перебуває 839 осіб. Інформація про місця несвободи та кількість тих, кого представники РФ примусово перемістили чи депортували з місць несвободи, відсутня¹⁵.

Нині на тимчасово окупованій території Херсонщини розташовані 4 заклади соціальної сфери з цілодобовим перебуванням дітей, а саме:

- 2 заклади системи соціального захисту населення (комунальний заклад Херсонської обласної ради «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Радість»», комунальний заклад Херсонської обласної ради «Олешківський дитячий будинок-інтернат»), в яких діти наразі не перебувають;
- 1 заклад системи охорони здоров'я (комунальне некомерційне підприємство «Херсонський обласний будинок дитини» Херсонської обласної ради (далі – будинок дитини), де перебувало 46 дітей;
- 1 заклад системи освіти (комунальний заклад «Новопетрівська спеціальна школа» Снігурівського району Миколаївської області).

15 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у комунальному закладі «Новопетрівська спеціальна школа» Снігурівського району Миколаївської області під час окупації даної території України було вивезено представниками РФ із закладу до села Степанівка Херсонської області та влаштовано до комунального закладу Херсонської обласної ради «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей». На даний момент 15 вихованців спеціальної школи вдалося за сприяння грузинської благодійної організації вивезти з території РФ і разом із супроводжуваними особами вони перебувають на території Грузії¹⁶.

15 Згідно з відповіддю Департаменту масових комунікацій Луганської обласної державної адміністрації № 01-14/89 від 12.04.2023 на запит Центру прав людини ZMINA.

16 Згідно з відповіддю Управління з питань цивільного захисту Миколаївської обласної державної адміністрації № П-1-23ПІ від 17.04.2023 на запит Центру прав людини ZMINA.

З Олешківського дитячого будинку-інтернату 20 жовтня 2022 року незаконно вивезли 16 дітей до АР Крим. Із Херсонського обласного будинку дитини 2 вересня 2022 року незаконно вивезли двох дітей (орієнтовно переміщені на лікування до міста Москви), а також 21 жовтня 2022 року вивезли 46 вихованців, з яких 18 мають статус дітей, позбавлених батьківського піклування, разом із супроводжуючими особами до міста Сімферополя¹⁷.

Відповідно, на тимчасово окупованих територіях України в установах несвободи, що не є установами відбування покарання, перебувало близько 2000 осіб, і відомо про примусове переміщення та депортацію 79 з них. Загальні підрахунки примусово переміщених чи депортованих провести неможливо, враховуючи, що РФ всупереч своїм зобов'язанням не повідомляє ні уряд України, ні відповідальні міжнародні організації про те, звідки, в якій кількості та куди проводиться «евакуація» людей із окупованих територій.

17 Згідно з відповіддю Департаменту з питань захисту прав дітей та забезпечення стандартів рівності Національної соціальної сервісної служби України на запит Центру прав людини ZMINA.

МІСЦЯ ОБМЕЖЕННЯ (ПОЗБАВЛЕННЯ) ВОЛІ



vecherniy.kharkov.ua

Особи, яких тримають у закладах обмеження (позбавлення) волі, також належать до категорії захищених осіб згідно з Четвертою Женевською конвенцією. Відповідно, до них також застосовуються загальні норми щодо евакуації – підстави та правила її проведення, згідно зі статтею 49.

Спеціальний захист передбачений статтею 37 Четвертої Женевської конвенції: зокрема, до осіб, що перебувають під захистом, які відбувають попереднє ув'язнення або покарання у місцях позбавлення волі, слід ставитися гуманно протягом періоду їхнього ув'язнення.

Варто також звернути увагу на статтю 76 Женевської конвенції. Вона передбачає, що особи, які перебувають під захистом, обвинувачені в скоєнні злочину, повинні перебувати в окупованій країні, а в разі засудження повинні там само відбувати строк покарання. Стаття насамперед стосується тих, хто був арештований із причин, пов'язаних зі збройним конфліктом. Однак тлумачення передбачає, що положення, згідно з яким засуджений відбуває покарання на окупованій території, ґрунтується на основоположному принципі заборони депортації, викладеному в статті 49. Тому абсолютно логічно, що **заборона примусового переміщення і депортацій стосується також і осіб, що були позбавлені волі внаслідок вчинення злочинів, не пов'язаних зі збройним конфліктом.**

Наразі відомо, що з окупованої території Херсонської області в період із жовтня до листопада 2022 року були вивезені ув'язнені щонайменше чотирьох виправних колоній. Це Голопристанська виправна колонія № 7, Дар'ївська виправна колонія № 10, Херсонська виправна колонія № 61 та Північна виправна колонія № 90. Також наявна інформація про вивезення Снігурівської виправної колонії № 5 з Миколаївської області до Голопристанської виправної колонії № 7¹⁸. Імовірна кількість депортованих ув'язнених, за інформацією Міністерства юстиції України, становить близько 2000 осіб¹⁹, а за інформацією громадської організації «Захист в'язнів України» — більше 3500 осіб²⁰, які були розміщені щонайменше в трьох регіонах РФ — це Волгоградська і Володимирська області, Ставропольський край та Краснодарський край.

Що стосується СІЗО та ізоляторів тимчасового тримання МВС в місті Херсоні, то зі свідчень, задокументованих Центром прав людини ZMINA²¹, частина тих, кого там тримали, були також переміщені на територію РФ. Точна кількість таких осіб наразі невідома.

До кінця листопада 2022 року співробітники російських правозахисних організацій «Русь сидящая» і Gulagu.net змогли підтвердити вже близько 10 колоній, куди вивезли ув'язнених із України. Спочатку їх перевезли на територію Криму, потім розподілили по регіонах РФ.

Також є достовірна інформація про побиття і погане ставлення до засуджених з України, їх ізолюють від будь-якого спілкування із зовнішнім світом, доступ до них максимально обмежений²². Крім того, ув'язнених змушували виготовляти бліндажі для російських військових та ремонтувати військову техніку. В травні 2022 року їх стали змушувати писати заяви на видачу російських паспортів²³.

Ситуація в різних місцях несповоди пенітенціарної сфери (колоніях та СІЗО) була різною.

Так, наприклад, станом на 26 лютого 2022 року у слідчому ізоляторі при Державній установі «Дар'ївська виправна колонія № 10» планове наповнення якої 2450 осіб, ймовірно, перебувало 180 осіб.

18 Херсонські в'язні в полоні у російських окупантів / ГО «Захист в'язнів України», 29.12.2022: <https://ngoauu.org/xersonski-vyazni-v-poloni-u-rosijskix-okupantiv/>

19 Олена Висоцька, заступниця міністра юстиції / Укрінформ, 03.03.2023: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3677438-olena-visocka-zastupnica-ministra-usticii.html>

20 Херсонські в'язні в полоні у російських окупантів / ГО «Захист в'язнів України», 29.12.2022: <https://ngoauu.org/xersonski-vyazni-v-poloni-u-rosijskix-okupantiv/>

21 Свідчення Наталії Гавриленко, задокументовані Центром прав людини ZMINA в місті Херсон Херсонської області 6 квітня 2023 року.

22 Ольга Романова — о том, зачем Россия вывезла украинских заключенных с оккупированных территорий / Настоящее Время, 01.12.2022: <https://www.currenttime.tv/a/32156850.html>

23 Ничего, кроме насилия, сейчас нет. Как российские военные захватывают херсонские колонии, избивают людей в СИЗО и создают свою полицию / Холод, 05.08.2022: https://holod.media/2022/08/05/kherson_prison/

Із середини квітня 2022 року ситуація погіршувалася щодня: не було поставок продуктів харчування, не було можливості отримувати ліки. Після того, як до установи було перевезено усіх з «Дар'ївської виправної колонії № 10», стало ще гірше.

Працівникам не надали рекомендацій та інструкцій, вивезення чи евакуація були неможливі: область і місто опинилися вже в блокаді. У травні 2022 року установа змінила прапор на російський триколор.

В середині травня усіх, хто відбував покарання в установі, перебував у слідчому ізоляторі або лікарні установи № 10, перевезли до Північної виправної колонії № 90, що розташовувалася у місті Херсоні. Натомість на території колонії № 10 було розгорнуто військовий шпиталь²⁴.

29 листопада 2022 року з'явилася інформація про депортацію на територію РФ чоловіка, який на початок повномасштабного вторгнення перебував в ув'язненні у Дар'ївській колонії Херсонської області. У травні 2022 року вже під час окупації області його разом із іншими ув'язненими перевезли в Голопристанську ВК-7 у Старій Збур'івці (Херсонська область). Туди також перевели ув'язнених з ВК-90 Херсона і ВК-5 Снігурівки. За два тижні до відступу з Херсона росіяни стали вивозити ув'язнених. Матір чоловіка від родичів людей, що були з ним в ув'язненні, дізналася, що їх перевели в Сімферополь, де сильно побили, а потім перевезли в ВК-14 Краснодар або в ВК-19 Волгоградської області²⁵.

Що ж до СІЗО міста Херсон (планове наповнення установи — 277 осіб), то відразу після початку широкомасштабного вторгнення громадяни, які перебували в установі, були забезпечені усім необхідним. У другій половині квітня 2022 року з'явилася інформація від медперсоналу установи про те, що ліків бракує.

У травні ситуація в СІЗО змінилася: керівництво СІЗО кілька місяців відмовлялося співпрацювати з росіянами, доки російські військові не увірвалися до СІЗО та, зустрівши спротив керівництва, затримали співробітників і планували доправити їх до тимчасово окупованого Криму на суд за влаштування акції непокори та за спроби не допустити на територію СІЗО військових РФ²⁶. Згодом в мережі з'явилося відео, де підполковник Ігор Гуряков, в.о. начальника ДУ «Херсонський слідчий ізолятор», підполковник внутрішньої служби, закликає

24 Ничего, кроме насилия, сейчас нет. Как российские военные захватывают херсонские колонии, избивают людей в СИЗО и создают свою полицию / Холод, 05.08.2022: https://holod.media/2022/08/05/kherson_prison/

25 «Мама, нас куда-то увозят» / «Сирена», 29.11.2022: <https://telegra.ph/Mama-nas-kuda-to-uvozyat-11-29>

26 Днями російські військові увірвалися до Херсонського СІЗО / Допис Гаяне Оганесян у Facebook, 16.05.2022: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5356522674410768&id=100001592643908

колег продовжувати працювати²⁷. Співробітники відмовилися працювати на окупаційну владу і написали рапорти про звільнення²⁸.

За час, що минув з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, у деяких ув'язнених минув термін запобіжного заходу, але оскільки суди в регіоні з 24 лютого 2022 року не працюють, людям просто постійно продовжують термін арешту. Наприкінці травня ув'язненим продовжили запобіжний захід на шість місяців — до кінця листопада 2022 року.

В середині травня російські державні ЗМІ повідомили, що «військова поліція Росії» у Херсоні «запобігла бунту у СІЗО та спробі втечі ув'язнених». Викрадений Гуряков у відео, записаному російським державним телеканалом, трансливав версію про «організацію бунту СБУ»²⁹.

Зі слів одного зі співробітників установи, бунт у СІЗО виник після того, як російські військові стали погрожувати ув'язненим розprawою над їхніми родичами. Родичі ув'язнених, які перебувають у СІЗО, стверджують зі слів своїх близьких, що жодного бунту не було взагалі: росіяни увірвалися до ізолятора просто так.

Увійшовши на територію СІЗО, російські солдати застосували світлошумові гранати, побили арештантів у камерах, а одного ув'язненого вбили, вистріливши «в голову». *«Всі були шоковані, росіяни зайшли, хотіли влаштувати хаос»,* — розповідає один із родичів ув'язнених³⁰.

Під час відступу російських військ з Херсона в листопаді 2022 року втекло і новопризначене окупаційною владою керівництво установи, попередньо відкривши ворота. Частина в'язнів втекла, деякі самостійно звернулися до українських військових, які зайшли на територію. Проте 59 людей, яких затримали під час окупації, росіяни вивезли до Криму³¹.

27 Начальник Херсонського СІЗО Гуряков призвал коллег продолжать работать / РИА Новости, 15.05.2022: <https://ria.ru/20220515/kherson-1788626036.html>

28 Загарбники змусили начальника Херсонського СІЗО знятися у пропагандистському відео / Укрінформ, 16.05.2022: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3484717-zagarbniki-zahopili-nachalnika-hersonskogo-sizo-akij-ciniv-opir.html>

29 І.о. начальника СІЗО Херсона Гуряков обвинил СБУ в организации бунта заключенных / Российская газета, 15.05.2022: <https://rg.ru/2022/05/15/io-nachalnika-sizo-guriakov-bunt-zakliuchennyh-v-hersone-byi-splanirovannoj-akciej-sbu.html>

30 Ничего, кроме насилия, сейчас нет. Как российские военные захватывают херсонские колонии, избивают людей в СІЗО и создают свою полицию / Холод, 05.08.2022: https://holod.media/2022/08/05/kherson_prison/

31 Під час утечі із Херсона окупанти випустили із СІЗО всіх в'язнів. Де вони зараз — невідомо / Громадське, 14.11.2022: <https://hromadske.ua/posts/pid-chas-vtech-rosiyan-z-hersonu-bulo-vypusheno-vsih-vyazniv-z-sizo-de-voni-zaraz-nevidomo>

ЗАКЛАДИ, ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ПІКЛУВАННЯ ПРО ДІТЕЙ



ua.korrespondent.net

Окупаційна держава найперше зобов'язана забезпечувати належну роботу закладів та установ, відповідальних за піклування про дітей і їхню освіту. Це зобов'язання передбачає вимогу як не втручатися в їхню діяльність, так і активно підтримувати їх. Окупаційна держава повинна утримуватися від реквізиції персоналу, приміщень чи обладнання, що їх використовують такі установи, а також у співпраці з місцевою владою переконатися в тому, що ці установи отримують їжу, медикаменти та все необхідне для продовження роботи.

Це зобов'язання окупаційної влади дозволяє зробити висновок, що першочерговим завданням є забезпечення функціонування таких закладів на окупованій території. Окупаційна держава зобов'язана зробити все можливе, щоб вони могли повноцінно й безперервно працювати на території, де вони розташовані, адже будь-які порушення цього процесу можуть нанести непоправну шкоду фізичному та психологічному розвитку підопічних³².

Роль окупаційної держави обмежується лише тим випадком, коли місцева влада не виконує свої обов'язки, і відсутні родичі, які можуть забезпечити догляд та навчання дитини. Лише в цьому разі окупаційна держава може передати таких дітей уповноваженим особам чи установі. Згідно зі статтею 24 Четвертої Женевської конвенції, такі особи, за можливості, мають бути тієї ж національності, спілкуватися тією ж мовою та сповідувати ту ж релігію, що й діти в їхньому піклуванні.

При цьому про зміну території такого піклування навіть не йдеться — міжнародне гуманітарне право передбачає повну заборону на переміщення дітей.

Стаття 78 Додаткового протоколу I встановлює пряму заборону переміщувати дітей до іноземної держави, а єдиним винятком, за якого переміщення дітей, що перебувають на окупованій території, може бути дозволене, є невідкладні причини, пов'язані зі станом здоров'я чи лікуванням. Щодо дітей не враховується навіть загальне правило, передбачене для всіх захищених осіб — безпека населення та військова необхідність не є дозволеними підставами для переміщення дітей за межі країни. При цьому, навіть у разі наявності єдиної підстави, наголошується на тому, що така евакуація повинна бути тимчасовою — має бути вжито всіх необхідних заходів, щоб забезпечити швидке повернення, щойно обставини, що зробили евакуацію необхідною, зникли³³. Для полегшення повернення дитини в державу громадянства надається вичерпна інформаційна картка на кожну дитину, яку евакуювали, до Центрального довідкового агентства Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Держава в ході такої евакуації має докласти максимальних зусиль, щоб знайти родичів або опікунів дитини й отримати їхню письмову згоду. Якщо таких осіб не вдається знайти, вимагається письмова згода на евакуацію від осіб, які за законом або звичаєм несуть основну відповідальність за опіку над дітьми.

При цьому лише такої згоди недостатньо. За відсутності єдиної законної підстави, згода відповідальних осіб не робить переміщення дітей законним.

32 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949, Commentary of 1958, Article 50: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-50/commentary/1958>

33 Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Commentary of 1987, Article 78: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-78/commentary/1987>

Крім того, така згода має бути вільною, тобто наданою без застосування примусу. Будь-які посилання на бажання чи згоду самих дітей на таке переміщення також не робить переміщення законним, адже діти, з огляду на їхній статус, не можуть надати інформовану згоду.

Заборона примусового переміщення стосується і переміщення в межах окупованих територій. В цьому разі застосовується загальне правило щодо заборони примусового переміщення захищених осіб та передбачається лише дві законні підстави для евакуації.

Щодо дітей заборона переміщення має особливе значення, адже вони не можуть робити інформований вибір самостійно, а через таке переміщення в уже наявних умовах стресу дитині може бути нанесена непоправна шкода.

Росія, своєю чергою, масово переміщує дитячі установи та окремих їхніх підопічних. Часто це відбувається в межах окупованих територій, але цей етап зазвичай є проміжним, надалі установи та підопічних переміщують на територію РФ або ж дітей відразу влаштовують під опіку російських сімей.

Вивезення дитячих установ до РФ розпочалося ще до повномасштабного вторгнення. Зокрема, 19 лютого 2022 року на кордон РФ прибули перші автобуси із 225 вихованцями Донецької школи-інтернату № 1³⁴. 27 лютого 2022 року з'явилася інформація про поселення «біженців з Донбасу», «евакуйованих» напередодні повномасштабного вторгнення на території Ростовської області, зокрема про прибуття 19 лютого 2022 року дітей з трьох будинків-інтернатів Донецька в спортивно-оздоровчий комплекс «Ромашка» на території Некліновського району Ростовської області РФ. Серед них і Донецька школа-інтернат № 1. У «Ромашці» розмістили 457 дітей³⁵. 23 квітня 2022 року з'явилося інтерв'ю з директоркою установи Ольгою Волковою, яка заявила, що рішення про евакуацію було ухвалене «за лічені хвилини» ще до повномасштабного вторгнення, а всі діти «дали свою згоду» на те, щоб їх передали в сім'ї в Росії³⁶.

2 жовтня 2022 року стало відомо про переміщення 39 вихованців Донецької школи-інтернату № 1, які раніше перебували на території Ростовської області РФ, у місто Кіров (РФ). В жовтні 2022 року вони повинні були пройти медогляд і почати навчання³⁷.

34 Ростовская область начала прием эвакуированных с Донбасса / ВестиRU, 19.02.2022: <https://www.vesti.ru/article/2679189>

35 Колонны с автобусами и около 200 ПВР: как размещали беженцев из ЛНР и ДНР в Ростовской области / DONTR.RU, 27.02.2022: <https://dontr.ru/novosti/kolonny-s-avtobusami-i-okolo-200-pvr-kak-razmeshchali-bezhentsev-iz-lnr-i-dnr-v-rostovskoy-oblasti/>

36 Каждый день дети Донецка прислушивались к ракетам / 360, 23.04.2022: <https://360tv.ru/tekst/obschestvo/kazhdj-den-deti-donetska-prislushivalis-k-raketam/>

37 В Киров прибыли 39 детей из Донецкой школы-интерната / Свой Кировский, 02.10.2022: <https://kirov-portal.ru/news/poslednie-novosti/v-kirov-pribyli-39-detej-iz-doneckoj-shkoly-internata-31840>

5 серпня 2022 року Уповноважена при Президентові РФ з прав дитини Марія Львова-Белова відвідала тимчасово окуповану територію Луганської області та повідомила, що з території так званої «ДНР» до російських родин влаштовано під опіку 160 дітей, з них 133 — вже отримали російське громадянство. В так званій «ЛНР» таких дітей 442, і ще 90 підлітків віком понад 16 років, які навчаються у коледжах.

Зі слів Львової-Белової, йшлося про дітей, які тривалий час жили в інтернатах як сироти. Дітей планувалося віддати в сім'ї у Астраханській, Волгоградській, Ленінградській, Мурманській, Нижегородській, Новосибірській, Омській, Пензенській, Самарській, Тюменській та Челябінській областях. На спільній нараді представників влади так званої «ЛНР» та Львової-Белової було ухвалене рішення, що найближчим часом 104 дитини, які перебувають у дитячих соціальних установах «ЛНР», готуватимуться до передавання під опіку до російських родин. Також було ухвалене рішення про створення в «ЛНР» банку даних дітей-сиріт та дітей, які залишилися без опіки³⁸.

13 жовтня 2022 року в Новосибірську область привезли 24 дітей-сиріт віком до 16 років з тимчасово окупованої Луганської області для передавання їх вісьмом російським прийомним сім'ям³⁹.

Дитячі установи на територіях, окупованих Росією до 24 лютого 2022 року, вивезти було набагато легше через уже сформований за тривалий період механізм та окупаційну інфраструктуру. Однак лише цими територіями Росія не обмежується — примусове переміщення спочатку на інші окуповані території з давно встановленою окупаційною системою, а потім і депортацію Росія проводить і на територіях, окупованих після повномасштабного вторгнення.

Донецька обласна прокуратура також відкрила провадження щодо випадків примусового переміщення та депортації з міста Маріуполя. Зокрема, у березні 2022 року збройні сили РФ під приводом евакуації примусово вивезли на окуповану до 24 лютого 2022 року територію Донецької області 12 неповнолітніх пацієнтів Обласного дитячого кістково-туберкульозного центру міста Маріуполя. Ще 14 дітей, вихованців двох дитячих будинків сімейного типу, разом із трьома прийомними батьками вивезли з міста Маріуполя до Ростовської області РФ⁴⁰.

38 Давайте дадим им шанс — Мария Львова-Белова о детях-сиротах в ЛНР / Офіційний веб-сайт Уповноваженої при Президенті РФ з прав дітей, 05.08.2022: <http://deti.gov.ru/articles/news/davajte-dadim-im-shans-mariya-l-vova-belova-o-detyah-sirota-v-lnr>

39 Новосибирские семьи приняли детей из ЛНР / РИА Новости, 13.10.2022: <https://ria.ru/20221013/sirotu-1823636704.html?in=t>

40 Примусова евакуація дітей з Маріуполя до РФ та псевдореспублік — розпочато розслідування / Офіс Генерального прокурора, 11.04.2022: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/primusova-evakuacija-ditei-z-mariupolya-do-rf-ta-psevdorespublik-rozpocato-rozsliduvannya>

Ця практика поширилася також у Херсонській області, яка була окупована швидко, що не дало можливості евакуювати заклади з території.

Станом на 24 лютого 2022 року в Комунальному закладі Херсонської обласної ради «Центр соціально психологічної реабілітації дітей» перебувало 52 дитини. З перших місяців окупації дітей утримували тільки завдяки допомозі від волонтерів і місцевих мешканців. До травня 2022 року працівники закладу працювали в повному складі без оплати праці, і лише після травня почали отримувати кошти від українського бюджету⁴¹, що сприяло утриманню від співпраці з представниками окупаційної влади.

2 червня 2022 року до комунального закладу приїхали військові РФ і провели огляд дітей і закладу. Директор зрозумів, що треба діяти, і віддав частину дітей їхнім батькам або родичам — бабусям, дідусям тощо. Передавання дітей було оформлене відповідно до українського законодавства. 17 дітей не мали близьких родичів, і було ухвалене рішення передати дітей в родини працівників закладу. Станом на 2 липня 2022 року в закладі перебувало 5 хлопців віком від 14 до 17 років разом із директором Володимиром Сагайдаком, і ще одна дитина була в лікарні. Коли 2 липня 2022 року російські військові приїхали до закладу, вони забрали документи, комп'ютери та систему відеоспостереження, щоб з'ясувати, де діти⁴². Вони провели бесіду з наявними п'ятьма хлопцями, які відмовились виїздити в РФ на оздоровлення і взагалі їхати будь-куди. Таким чином директору закладу вдалося врятувати дітей від примусової депортації. На сьогодні майже всіх дітей евакуювали у відповідні заклади більш безпечних міст України.

При цьому 15 липня 2022 року російські військові привезли в Центр соціально-психологічної реабілітації дітей 15 дітей-сиріт — вихованців Новопетрівської спеціальної школи (Комунальний заклад «Новопетрівська спеціальна школа» села Новопетрівка Снігурівського району Миколаївської обласної ради), що тоді перебувала на лінії фронту. Дітей з Миколаївської області привезли російські військові на військових машинах, їх контролювали протягом усього часу перебування в Степанівці, тому сховати цих дітей можливості не було. Діти жили в Центрі до 19 жовтня 2022 року, а з відступом із Херсону росіяни забрали їх із собою⁴³. Володимир Сагайдак сказав, що везуть їх до Генічеська, проте водій автобуса сказав, що їдуть у Крим. Через три дні Володимир Сагайдак зміг

41 Див. також: Оплата праці працівників, які перебувають на території України, яка захоплена агресором під час збройної агресії проти України, або в межах районів воєнних (бойових) дій або блокованих районів / Національне агентство України з питань держслужби: <https://nads.gov.ua/vidpovidi-na-aktualni-pitannya-roboti-derzhavnoyi-sluzhbi-u-voyennij-period/oplata-praci-ta-inshi-viplati>

42 Ukraine War: Chilling moment Russians came for Ukrainian orphans / Sky News YouTube channel, 21.12.2022: <https://www.youtube.com/watch?v=c9js35juYBI>

43 Росіяни зі зброєю вдерлися в дитбудинок на Херсонщині, щоб викрасти дітей (відео) / УНІАН, 22.12.2022: <https://www.unian.ua/society/rosiyani-zi-zbroeyu-vderlisya-v-ditbudinok-na-herersonshchini-shchob-vikrasti-ditey-video-12087105.html>

зв'язатися з директоркою Новопетрівської спеціальної школи Наталією Луцик, державним опікуном дітей, яка їх не залишила. Вона від липня 2022 року переїжджала разом зі своїми вихованцями і повідомила, що їх привезли в місто Анапа Краснодарського краю РФ. Далі почалася тривала рятувальна операція і, за словами Володимира Сагайдака, вихованці Новопетрівської спеціальної школи нині перебувають у безпеці на території Грузії⁴⁴.

В Олешківському дитячому будинку-інтернаті мешкало більше 120 дітей з усіх областей України. Понад 50 % із них — сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Вони з дитинства мають складнощі з пересуванням, перебувають у візках, ліжках, пересуваються на милицях.

Орієнтовно до початку травня 2022 року директорка закладу виходила на зв'язок: підопічні були забезпечені усім необхідним (з невеликими перебоями у поставках продуктів харчування та медпрепаратів). У кінці квітня пані Тетяна скаржилася на те, що працівників дуже мало, бракує персоналу. Далі зв'язок зник.

Зі слів випускника інтернату Віктора Булки, який підтримує телефонний зв'язок із директоркою закладу Тетяною, відомо про те, що вона разом із частиною колективу відмовилася співпрацювати з росіянами. Всіх, хто відмовився співпрацювати, було звільнено. 7 жовтня 2022 року представники окупаційної влади створили так звану бюджетну установу «Олешківський дитячий будинок-інтернат» на базі майнового комплексу комунальної установи «Олешківський дитячий будинок-інтернат» та призначили нового «директора установи»⁴⁵. Звільнена директорка і персонал, які залишились в окупації, коментарів не надають, бо телефонний зв'язок прослуховується і в будь-який момент можуть забрати «на підвал для «виховання»». В заклад призначено іншу директорку.

На жовтень 2022 року українській стороні було відомо про перебування у закладі 82 дітей, 40 із яких паліативні. 12 дітей із інвалідністю I, II та III групи від 8 до 18 років примусово перевезли до Клінічної психіатричної лікарні № 5, що в селі Строгонівка Сімферопольського району в окупованому Криму⁴⁶. 5 листопада 2022 року стало відомо про примусове переміщення інших дітей віком

44 Росіяни хотіли вкрати 52 дітей з Херсонщини! Не дали їм це зробити! — Володимир Сагайдак / ТСН, 03.01.2023: <https://tsn.ua/youtube/rosiyani-hotili-vkrasti-52-ditey-z-hersonschini-ne-dali-yim-ce-zrobiti-volodimir-sagaydak.html>

45 Росіяни продовжують цинічно викрадати українських дітей на тимчасово окупованих територіях / Телеграм-канал Андрія Єрмака, керівника Офісу Президента України, 23.10.2022: <https://t.me/ermaka2022/1512>

46 Росіяни продовжують цинічно викрадати українських дітей на тимчасово окупованих територіях / Телеграм-канал Андрія Єрмака, керівника Офісу Президента України, 23.10.2022: <https://t.me/ermaka2022/1512>

від 9 до 17 років із закладу до тієї ж Клінічної психіатричної лікарні у Сімферопольському районі⁴⁷.

В Херсонському обласному будинку дитини на момент окупації перебувало близько 100 дітей. У травні 2022 року директорку закладу взяли під супровід військові, які постійно чергували в Будинку дитини. Директорка на початку окупації виходила на зв'язок через Signal, але повідомила, що біля неї майже постійно військові, тому надалі відмовилась від будь-якої допомоги і співпраці.

У квітні 2022 року повідомлялося, що наразі у Будинку дитини 58 дітей, і вони тривалий час перебувають у підвальному приміщенні, ховаючись від обстрілів та бомбардувань військових РФ. Адміністрація будинку дитини та Служба у справах дітей не могли гарантувати безпечне переміщення дітей на територію, підконтрольну уряду України, про гуманітарний коридор з Херсонщини домовитися не вдалося. На цьому етапі почалися проблеми з продуктами харчування, ліками, засобами гігієни, адже російська сторона не пускала до міста гуманітарну допомогу⁴⁸.

Відомо, що частину дітей в червні 2022 року вдалося забрати з Будинку дитини представникам Херсонського обласного благодійного фонду «Мій Дім», їх прийняла і перехувувала церква «Голгофа». Також відомо, що після розголосу інформації про порятунок дітей через церкву російські військові за один день обшукали місцеві храми, знайшли і забрали дітей.

Трьох дітей із Будинку дитини влітку перевели до обласної дитячої лікарні на лікування. У вересні 2022 року цих дітей забрали з лікарні і вивезли, коли всі лікарі завершили зміну і не були на робочих місцях.

Усіх дітей з Херсонського обласного будинку дитини вивезли в Крим, подальша їхня доля невідома. 46 дітей віком до 5 років вивезли до Сімферополя машинами швидкої допомоги. Серед 18 із 46 дітей позбавлені батьківського піклування, 9 — тимчасово влаштовані, 19 — без юридичного статусу (відібрані із сім'ї)⁴⁹. Про це переміщення також повідомляв «заступник голови губернатора Херсонської області» Кирило Стремоусов⁵⁰.

47 Окупаційна влада Херсонщини надалі продовжує порушувати Конвенцію ООН про права дитини та Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни / Телеграм-канал Дмитра Лубінця, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 05.11.2022: https://t.me/dmytro_lubinetzs/1117

48 Уповноважений: у тимчасово окупованому Херсоні залишаються у небезпеці 58 дітей-сиріт / сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 14.04.2022: https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-u-timchasovo-okupovanomu-hersoni-zalishayutsya-u-nebezpeci-58-ditej-sirit

49 Росіяни вивезли 46 маленьких дітей із Херсона до Сімферополя — ОВА / Українська правда, 21.10.2022: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/21/7372970/>

50 Сьогодні из города Херсона был полностью эвакуирован дом малютки / Телеграм-канал Кирилла Стремоусова, 21.10.2022: https://t.me/Stremousov_Kirill/567

При цьому 26 січня 2023 року на сайті російського видання «Вёрстка» опубліковано статтю «Российские власти вывезли не менее 14 сирот из Херсона младше пяти лет в крымский детдом «Ёлочка»»⁵¹, в якій автори висловлюють підозру, що ці 14 дітей — з групи із 46 дітей, вивезених з Херсонського обласного будинку дитини. Всі 14 дітей були сфотографовані в одних і тих само інтер'єрах дитячого будинку «Ялинка», який спеціалізується на роботі з дітьми з ураженнями центральної нервової системи, порушеннями психіки та поведінки, слуху, зору, а також ВІЛ. Дитячий будинок підпорядковується так званому «МОЗ Республіки Крим».

В статті також зазначається, що 28 жовтня 2022 року «уповноважена з прав дитини Криму» Ірина Ключева повідомила, що відвідати евакуйованих дітей із Херсона приїжджала уповноважена з прав дитини РФ Марія Львова-Белова, вона привезла дітям ліжка та матраци.

Крім того, ялтинські волонтери, які побували в «Ялинці» під час приймання дітей-сиріт з Херсона, написали, що дітям потрібні теплі речі, штани, куртки та іграшки, що розвивають, і оголосили збір коштів. Серед повідомлень, опублікованих щодо цього збору, збереглися повідомлення про прибуття до дитбудинку 46 дітей-сиріт з Херсона⁵². В коментарях до повідомлення ця інформація також підтверджується.

51 Российские власти вывезли не менее 14 сирот из Херсона младше пяти лет в крымский детдом «Ёлочка» / Вёрстка, 26.01.2023: <https://verstka.media/rossijskie-vlasti-vyvezli-ne-menee-14-sirot-iz-hersona/>

52 Переписка волонтерів, оприлюднена на особистій сторінці Єкатеріни Горелкіної Вконтакті, 28.10.2022: https://vk.com/wall36790778_12175

